

Beträffande U 137

Visste du att:

... det militärledsmärke som ledde in i Gåsefjärden förbi Torumskär var överväxt och att det istället var lätt att ta fel på en "falsk" enslinje som bar rakt över grynnan där ubåten gick på.

... ubåtar av Whiskyklass inte kan backa på dieslarna utan enbart på elmotorerna, vilket leder till slutsatsen att hon dels gick in i skärgården med nära tomma batterier, dels ägnade natten åt att med dieslarna på högsta ladda batterierna för att sedan försöka backa av grundet på morgonen med elmotorerna.

... den eldledningsradar som fick fritagningsstyrkan att vända var en bluff! Ja, radarn var högst verklig men eldledningen var varken intrimmad eller kopplad till artilleripjäserna – förrän tre timmar senare.

... besättningen på U 137 visste exakt var de befann sig och att de hade "ett uppdrag".

Inte jag heller förrän jag hade läst Rolf Lindéns högintressanta och spännande skildring i Årsbok för Marinmusei Vänner 2010.

Några korta glimtar:

Rolf Lindén var C Op vid Blekinge kustartilleriförsvaret och den som i praktiken ledde verksamheten från fredsstabsplatsen under de kritiska timmarna och dygnet så han borde veta ett och annat. (CBK personligen valde – när han väl hade kommit tillbaka från ett möte i Skåne – märkligt nog att gruppera sig själv på en minutläggare ett stenkast från U 137!)

Ryssarnas underrättelseläge var att Tjurköbatteriet (15,2 cm pjäser) inte var stridsberett. Pjäserna fanns där i "malpåse" men eldledningen var nermonterad i avvaktan på ny eldledning. Att så var fallet visste alla, eftersom den tomma eldledningsplatsen tidigare hade råkat fotograferas av en holländsk student. Han fick två veckors fängelse för spioneri och det var stort hallå i lokala tidningar.

De visste förmodligen också att två splitter nya kontrollerbara minlinjer hade lagts ut i Gåsefjärden.

Rolf Lindén råkade segla från öppna sjön in på Gåsefjärden bara en vecka för incidenten. Han upptäcker då att militärledsmärket som leder förbi Torumskär inte visar rätt. Vid närmare kontroll visar det sig att det bakre märket är överväxt och lätt kan förväxlas med en vit fläck vid sidan av – vars enslinje leder rakt över grynnan vid Torumskär! Noterat i loggboken och rapporterat till Örlogsbasen. En vecka senare kommer en annan navigatör som inte upptäcker felet (han kunde ju av naturliga skäl inte gå på radar). Att ryssarna hade militärledskort ombord på U 137 omvitnades, vad jag minns, av Kalle Andersson vid ett av de första föredragen som han höll (i Malmö) efter incidenten.

KA blev inblandade först sent på dagen – märklig med tanke på att C Op hade suttit i möte hela dagen med just Örlogsbasen (angående framtida sammanslagning!). Dessförinnan hade den högsjöbogeraren som skickades in på ett tidigt stadium för att helt sonika dra ut U 137 blivit avvisad av ubåten Neptun. Neptun råkade befinna sig i området efter avslutat prov med ny torpedtyp och fick order att ingripa. Utan några stridsladdade torpeder och i ytläge p g a grunt farvatten och med fartunderläge lyckades FC hålla Neptun mellan bogseraren och skärgården tills den tröttnade och lommade iväg västerut.

Vad göra på KA? Stopp för all personal som just tänkte åka hem. Ordna krigsstabplats på fredsstabsplatsen. Och så fick man beskedet om att en fritagningsstyrka var på väg. Vad fanns att ta till? Tjurköbatteriet utan eldledning, en mobil 12 cm pjäs under utprovning på Torölandet (dess moderna eldledning stod tyvärr på Kalmarsundssidan men utnyttjades påpassligt för att målföja en rysk robotjagare som passerade (sålunda underrättande ryssarna om att de hade ögonen på sig med modern materiel). En mobil eldledning av samma typ fanns på Rosenholm. Alltså – förutom allt annat – högsta prioritet på att bemanna pjäserna och göra klart med stridsammunition samt se till att få ut eldledningen till Tjurkö och koppla in den. Minstationen på Gåsefjärden bemannas snabbt.

Sedan följer en gastkramande skildring om kampen mot klockan alltmedan fritagningsstyrkan närmade sig territorialgränsen. Målföljning kopplades på så snart eldledningen hade kommit på plats (15 min kvar) men innan den hade justerats och kopplats in. Eldledningstroppen gillade inte det men fick order. Till slut beordrade C Op att gå över till eldledning med hoppfrekvens. Protest från eldledaren "Vi är inte inkopplade än. Vi är inte i krig. Måste ha skriftlig order". Vilket gavs – per telefon! Övergången till hoppfrekvens noterades blixtnabbt av ryssarna precis på gränsen, vilket fick amiralen att omvärdera situationen och stoppa. Tre timmar senare var eldledningen intrimmad och inkopplad, varvid man begärde att få skjuta dagslägesskjutning, vilket dock förvägrades av högre instans i Stockholm. Resten är historia.

Rolf Lindén berömmar samordningen med alla civila myndigheter som agerade snabbt, välövat och professionellt. Han kommenterar också det faktum att man snabbt kunde utnyttja KA:s eget trådsamband, vilket gjorde att man kunde skicka order och rapporter i klartext mellan inblandade chefer – snabbt och effektivt utan avlyssningsrisk. (Nu finns varken pjäser eller trådar kvar. Eller hur Lars C?)

Lindéns kommentarer om vilka bedömningar den ryske amiralen sannolikt gjorde i olika skeden är både roliga och informativa.

Lindéns bedömning av U 137 uppdrag är följande: Försök pågick med ny ubåtstorped i området. Oavsett om detta var uppdraget eller ej blev U 137 liggande i djuphålan utanför Gåsefjärden längre än avsett. Provubåten Neptun var kvar i området (som tur var) för en del andra uppgifter. Till slut var ryssarna tvungna att på något sätt ladda batterierna och valde att i skymningen gå i ytläge inåt skärgården för att vända (och ladda batterierna) i Gåsefjärden. Kanske var det ingen ny manöver. Kanske bedömde man att det var enda möjligheten att undgå upptäckt. Att gå upp i ytläge utåt sjön eller snorkla i öppna sjön hade inneburit omedelbar upptäckt. Samtidigt kunde man ju passa på att kolla de nya minlinjerna i Gåsefjärden. Sen var det ju bara det där med enslinjen.

Och innan man kunde försöka backa av grundet var man tvungen att toppladda batterierna – därav oväsendet hela natten. (Till ubåtskamraterna: Går det inte att backa en whiskyubåt på dieslarna?)

Rolf Lindén avslutar med en minnesteckning från 20-årsjubileet av grundstötningen i samband med att en minnesutställning skulle invigas på Marinmuseum. Den är värd att citera ordagrant:

I morgon är det exakt tjugo år sedan U 137 gick på grund ute på Gåsefjärden. Vi är tio-talet personer i den eleganta, vackert upplysta salongen. Vi ska delta i invigningen av Marinmuseets utställning om den uppseendeväckande händelsen. Klockan tolv i morgon, med pompa och ståt, öppnas portarna. Men här har vi det trevligt, till och med gemytligt. Besedin, andreofficeren på U 137, och jag småpratar. Vi har nu träffats flera gånger tidigare. Den ryska vodkan smakar utmärkt och samtalet flyter lätt, ända tills någon abrupt ställer frågan till Besedin:

"Visste ni verkligen inte var ni var?"

Han svarar, med ett skratt: "Klart att vi visste var vi var!"

"Men hade ni inte någon uppgift?"

"Klart att vi hade en uppgift."

"Vilken då?"

Ett vänligt, men menande leende till svar.

"Men kärnvapen då, hade ni det?"

"Det är klart att vi hade kärnvapenstridsspetsar. Våra torpeder var så oexakta och våra mål så stora, att vi måste ha största möjliga vapenverkan!"

Efter några ögonblick av total tystnad börjar samtalen igen, tvekande, lite osäkert. Det tar en stund innan den goda stämningen åter infinner sig. Jag har noggrant memorerat Besedins nästan nonchalanta svar.

Bara Lindéns kapitel är värt priset på boken men det finns mer av stort intresse. Återkommer kanske om det.

Årsbok för Marinmusei Vänner 2010. Axel Abrahamsons Tryckeri Karlskrona 2010. ISBN: 978-91-633-7950-5.
Kan beställas via receptionen på Marinmuseum. Tel: 0455-359340. Pris: 225 kr plus porto 50 kr.

(Om man är medlem i marinmusei vänner får man årsboken automatiskt.)

Håkan